

FYZIKÁLNÍ PRAKTIKUM

Fyzikální praktiku 3

Zpracoval: Radek Žemlička

Naměřeno: 29. dubna 2009

Obor: F   **Ročník:** II   **Semestr:** IV

Testováno:

Úloha č. 9:   **Absorbce γ záření**

1. Teorie

Záření gama je emitováno při přechodech atomového jádra mezi různými energiovými hladinami. Spektrum záření gama je čarové a energie bývá v rozsahu 0,05 až 3 MeV. Při průchodu záření hmotou dochází k jeho absorpci. Je-li I_0 hustota proudu částic γ , pak po průchodu látkou o tloušťce d dochází k zeslabení podle vztahu 1.

$$I = I_0 e^{-\mu d} \quad (1)$$

kde μ je lineární součinitel zeslabení, který je součtem lineárních součinitelů zeslabení pro fotoefekt, Comptonův jev a pro tvorbu elektron - pozitronových párů. Lineární součinitel zeslabení je funkcí energie záření. Aby bylo možné porovnávat různé látky, zavádí se hmotnostní součinitel zeslabení $\mu_m = \frac{\mu}{\rho}$, kde ρ je hustota látky.

2. Měření a výsledky

2.1. Popis měření

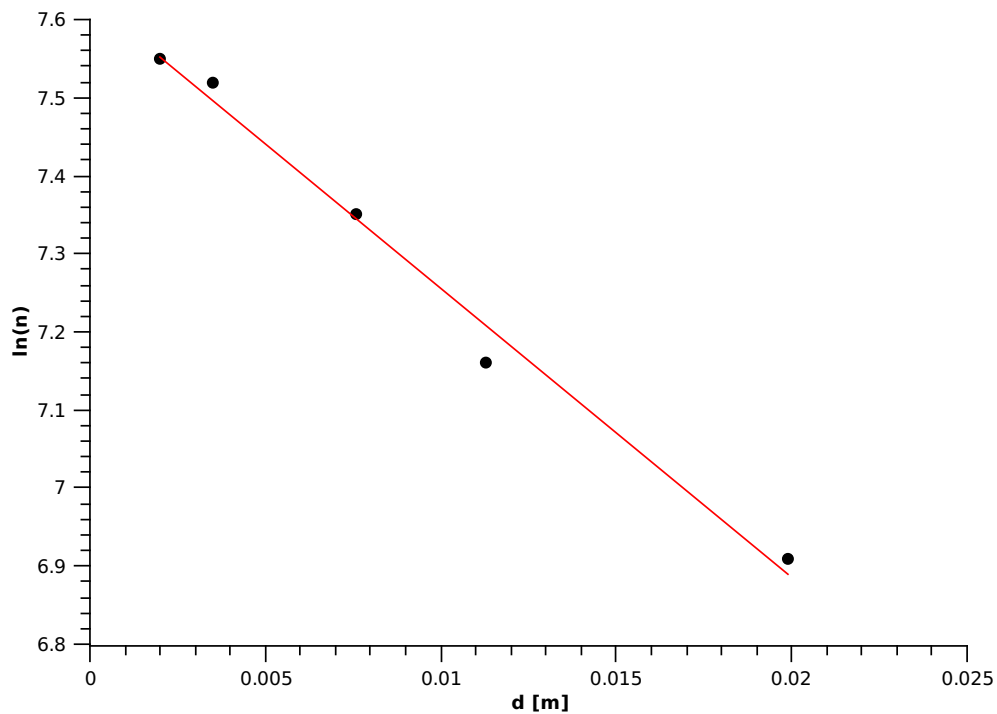
Pomocí počítače a scintilačního detektoru Cassy bylo měřeno energiové spektrum pro olovo, hliník a plexisklo v různých tloušťkách. Desky z těchto materiálů byly postupně vkládány na detektor. Doba měření byla vždy jedna minuta. Z naměřeného spektra určíme hustotu proudu γ záření pomocí integrace příslušného píku a odečtení vlivu pozadí. Vzhledem k tomu že I ze vztahu 1 je úměrné počtu detekovaných signálů N , je $-\mu$ derivací funkce $\ln n = f(d)$

2.2. Naměřené hodnoty a zpracování

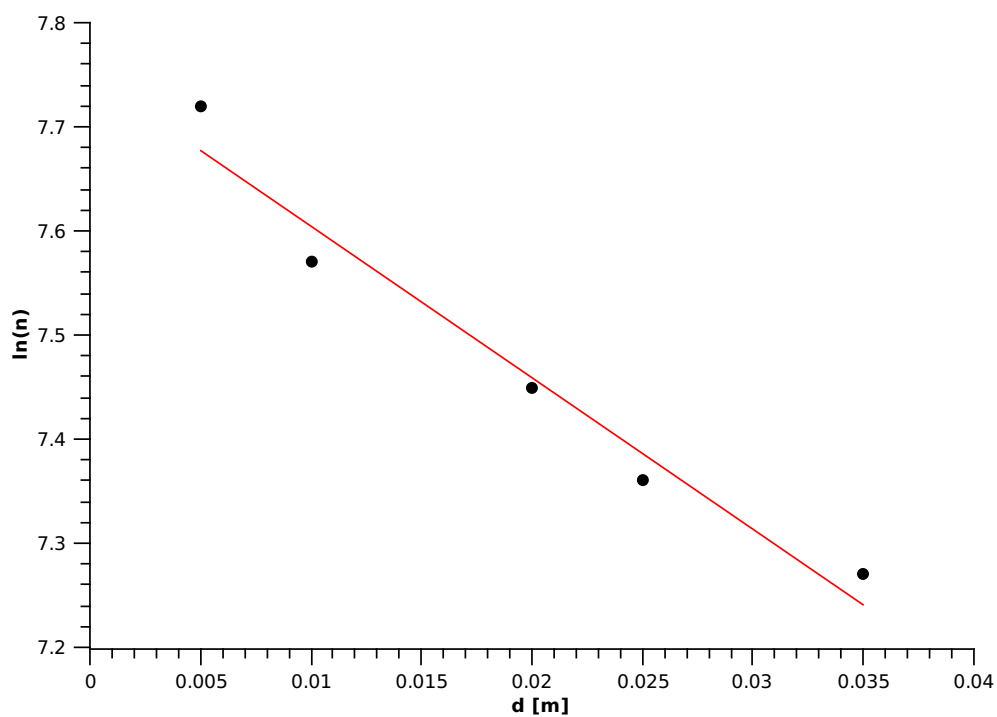
Měření pro olovo, hliník a plexisklo shrnuje tabulka 1. Závislost logaritmu počtu plsů na tloušťce pro olovo byla vynesena v grafu v obrázku 1, pro hliník v grafu v obrázku 2 a pro plexisklo v grafu v obrázku 3.

Olovo			
$d[mm]$	N	N_{pozadi}	n
2,0	1986	88	1898
3,5	1943	100	1843
7,6	1681	126	1555
11,3	1427	136	1291
19,9	1169	163	1006
Hliník			
$d[mm]$	N	N_{pozadi}	n
5	2354	93	2261
10	2040	106	1934
20	1827	103	1724
25	1681	111	1570
35	1548	108	1440
Plexisklo			
$d[mm]$	N	N_{pozadi}	n
9,7	2393	103	2290
19,3	1856	77	1779
28,9	1602	87	1515
41,2	1519	96	1423

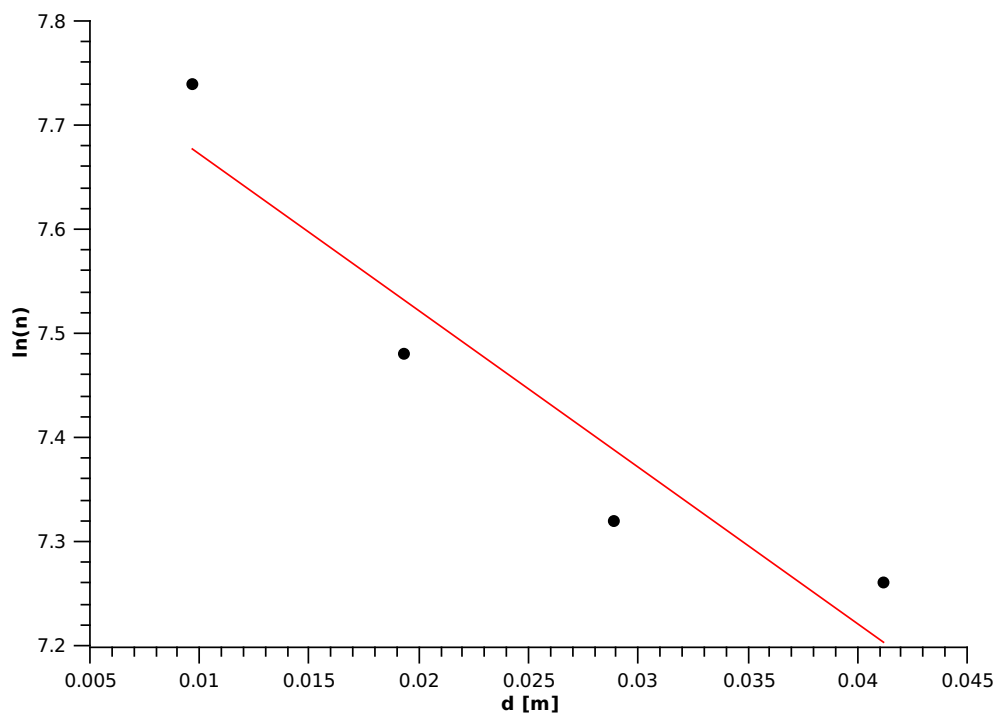
Tabulka 1: Měření počtů detekovaných pulsů v závislosti na tloušťce vrstvy. (n značí počet detekovaných pulsů od kterých byl odečten vliv pozdů)

Obrázek 1: Závislost logaritmu počtu pulsů na tloušťce pro olovo

Obrázek 2: Závislost logaritmu počtu plsů na tloušťce pro hliník

Obrázek 3: Závislost logaritmu počtu plsů na tloušťce pro plexisklo

Ze směrnic grafů byli určeni lineární součinitelé zeslabení:

$$\mu_{Pb} = (37 \pm 2)m^2$$

$$\mu_{Al} = (14 \pm 2)m^2$$

$$\mu_{plexisklo} = (15 \pm 4)m^2$$

Na základě znalosti předešlých výsledků a hustot $\rho_{Al} = 2700kgm^{-3}$, $\rho_{plexisklo} = 1180kgm^{-3}$ a $\rho_{Pb} = 11340kgm^{-3}$ byly stanoveny hmotnostní součinitelé zeslabení:

$$\text{pro olovo : } \mu_m = (3,2 \pm 0.2) \cdot 10^{-3}m^2kg^{-1}$$

$$\text{pro hliník: } \mu_m = (5,2 \pm 0.7) \cdot 10^{-3}m^2kg^{-1}$$

$$\text{pro plexisklo: } \mu_m = (12 \pm 7) \cdot 10^{-3}m^2kg^{-1}$$

3. Závěr

Byli určeni lineární součinitelé zeslabení pro olovo, hliník a plexisklo. Měření bylo velmi nepřesné. Nepřesnost byla pravděpodobně způsobena tím, že vliv prostředí byl měřen vždy po měření záření ze zářiče a nikoli paralelně s ním. Navíc počet vyzářených γ částic pouze statistický jev, který nelze ničím ovlivnit, a pro měření bylo vždy užito jen relativně krátkého intervalu. Přesto lze konstatovat, že výsledky měření s tabulkovými hodnotami shodují aspoň řádově.